

ایشان کاخ ستم‌پزیدار لرزاند و پیام جاودانه عاشورا را به جهانیان رساند. این مراسم با مدیحه‌سرایی محلی و مشارکت پرشور حاضران در برنامه‌های معنوی به پایان رسید و فرصتی برای تجلیل از مقام بانوان و الگوبرداری از شخصیت حضرت زینب(س) به عنوان نماد صبر، مقاومت و رسالت آفرینی فراهم کرد.

برای گفت‌وگو با خدا قرار دهد، به شیرین‌ترین لحظات انس با پروردگار می‌رسد. لذت‌نماز با هیچ لذت مادی زودگذری قابل مقایسه نیست»، وی همچنین با تأکید بر سیره حضرت زینب(س) افزود: حضرت زینب(س) در سخت‌ترین شرایط هرگز از عبادت و مناجات غافل نشدند و در عین حال، رسالت پیام‌رسانی عاشورا را به بهترین شکل به انجام رساندند. سخنان

از کشورهای عراق، بحرین، لبنان و عربستان در رواق دارالرحمه حرم مطهر امام رضا(ع) برگزار شد. در این مراسم، خانم رجا م‌هادی از بحرین به مرثیه‌خوانی پرداخت و فضای مراسم را با حال و هوایی معنوی و عاطفی همراه کرد. سپس خانم ریم خمسه از عربستان در سخنانی با اشاره به آیات و روایات اهل بیت(ع) درباره اهمیت نماز گفت: «اگر انسان نماز را بهانه‌ای

برگزاری مراسم «بانوان سرنوشت‌ساز» با محوریت سیره حضرت زینب(س) در حرم مطهر رضوی
به همت مدیریت زائران غیرایرانی آستان قدس رضوی، مراسم «بانوان سرنوشت‌ساز» با محوریت سیره حضرت زینب(س) در حرم مطهر رضوی برگزار شد. به گزارش آستان نیوز، این مراسم با حضور ۱۵۵ بانوی عرب‌زبان

واکاوی یک پدیده فراتر از مذهب و تاریخ

از عاشورا تا اربعین؛ رمز ماندگاری یک مفهوم در گذر زمان

مریم احمدی شیروان^۱ در میان آموزه‌های گرانسنگ مکتب تشیع، نام «عاشورا» بیش از هر چیز دیگری بر تارک تاریخ و فرهنگ این مذهب می‌درخشد. اما چرا از میان انبوه مفاهیم الهیاتی، این واقعه جانسوز توانسته به یک گفتمان فراگیر تبدیل شود؟ گفتمانی که نه تنها در میان شیعیان، بلکه در پهنه وسیع‌تری از جهان، الهام‌بخش عدالت‌خواهی، آزادی‌طلبی و مبارزه با ظلم شده‌است. این سؤال‌ی است که ذهن بسیاری از اندیشمندان را به خود مشغول کرده است؛ پرسشی که پاسخ آن، در پیچه‌ای نو به سوی فهم عمیق‌تر از ظرفیت‌های نهفته در این رویداد تاریخی می‌گشاید. برای یافتن پاسخی جامع و عمیق، به سراغ حجت‌الاسلام دکتر یحیی جهانگیری، مبلغ بین‌المللی و پژوهشگر برجسته در حوزه مطالعات اسلامی رفقیم تا ابعاد مختلف این پدیده را از منظر گفتمان مورد بررسی قرار دهیم.

■ **گفتمان؛ معماری اندیشه، از تئوری تا سلطه**

دکتر جهانگیری با تأکید بر اهمیت گفتمان به عنوان یک مفهوم بنیادین در ادبیات سیاسی، اجتماعی، فلسفی و معرفتی، می‌گوید: باید به درکی روشن از چیستی گفتمان دست یافت. تعاریف متعددی برای گفتمان وجود دارد، اما فوکو با ارائه تعبیری خاص، این مفهوم را متمایز می‌کند. به باور فوکو، هر پدیده‌ای، فارغ از ارزش‌گذاری‌های مثبت یا منفی هنگامی که به سطح پیوسته‌ای تقامی یابد، از جایگاه یک معلول صرف خارج شده و به عامل بدل می‌شود. به بیان ساده‌تر، گفتمان، یک نظام فکری و عملی منسجم است که به جای آنکه تحت تأثیر عوامل گوناگون قرار گیرد، خود به محرکی برای تحولات تبدیل می‌شود. گفتمان‌ها دارای کارکردی ویژه هستند. هنگامی که یک تفکر، ایده یا فضیلت به گفتمان تبدیل می‌شود، دیگر نمی‌توان به‌سادگی آن را نادیده گرفت یا حذف کرد بلکه مواجهه با آن مستلزم نوعی پذیرش و مداراست. به عنوان مثال، دموکراسی چه به عنوان یک فضیلت ذاتی شناخته شود و چه نه؛ امروزه به گفتمانی مسلط تبدیل شده‌است که حتی مخالفان آن نیز ناگزیر به پذیرش و تحمل آن هستند. مثال دیگر، حقوق بشر است که به به یک گفتمان جهانی بدل شده و حتی در برخی موارد، نظام‌های حقوقی و فقهی را به بازنگری در قوانین و رویه‌های خود وادار می‌کند. به تعبیر رهبر معظم انقلاب، گفتمان همچون هواس‌ت که برای بقا ضروری است، خواه پاکیزه و مطبوع باشد، خواه آلوده و ناخوشایند، نمی‌توان از تنفس آن اجتناب کرد. بنابراین اگر به دنبال نهادینه کردن ارزش‌ها و آموزه‌های خود در جامعه هستیم، باید آن‌ها را به گفتمان تبدیل کنیم. گفتمان، نقطه پایانی یک فرایند چند مرحله‌ای است که در آن، یک ایده یا ارزش به‌تدریج به یک نیروی مسلط و فراگیر در عرصه‌های مختلف زندگی اجتماعی بدل می‌شود. این فرایند نیازمند تلاش و برنامه‌ریزی آگاهانه است.

■ **نقش هنگامی در گفتمان عاشورا**

دکتر جهانگیری در ادامه به الزامات تبدیل عاشورا به یک گفتمان می‌پردازد. او تأکید می‌کند: هدف این نیست که چرا و چگونه عاشورا به گفتمان تبدیل شده است، بلکه هدف بررسی شاخص‌های گفتمان است که در عاشورا نیز وجود دارند. فضائل و ارزش‌های بسیاری وجود دارند که نتوانسته‌اند به گفتمان تبدیل شوند. بنابراین، باید از عاشورا الگو گرفت و تلاش کرد سایر ارزش‌ها نیز به این جایگاه دست یابند. متأسفانه بسیاری تصور می‌کنند می‌توان با تبلیغ یا پژوهش، ارزش‌ها را نهادینه کرد. اما تنها راه نهادینه‌سازی ارزش‌ها، گفتمان‌سازی است. غرب این موضوع را به‌خوبی درک کرده و با موفقیت، بسیاری از ارزش‌های خود را به گفتمان‌های جهانی تبدیل کرده است.

در این راستا، باید به بررسی ویژگی‌های گفتمان پرداخت. گفتمان‌ها معمولاً شعارهایی تولید می‌کنند که برای همگان جذاب و پذیرفتنی هستند. این شعارها اغلب پوششی برای اهداف و منافع خاص هستند. به عنوان مثال، آزادی و لیبرتی شعارهایی جذاب هستند که در پس‌خود، ممکن است پنهان‌کننده اهداف اقتصادی و سیاسی خاصی باشند. بنابراین گفتمان باید همه‌پسند باشد و پوششی جذاب برای ایده‌های خود ارائه کند.

وی برای تبیین این مفهوم، به قیام امام حسین(ع) اشاره کرده و می‌گوید: امام حسین(ع) در روز عاشورا، این شعارهایی استفاده کرد که برای همگان قابل فهم و پذیرفتنی بود. او از حق و عدالت سخن گفت، نه از مسائل سیاسی و دینی خاص. به همین دلیل، پیام او در طول تاریخ برای همه انسان‌ها در سراسر جهان، جذاب و الهام‌بخش بوده است.

دکتر جهانگیری با اشاره به قیام امام حسین(ع) در روز عاشورا، بر اهمیت انتخاب پوشش مناسب برای انتقال پیام تأکید می‌کند. او اظهار می‌کند: در واقعه عاشورا، امام حسین(ع) از طرح مباحث سیاسی یا دینی خاص

پرهیز کرد، بلکه پوششی را برای قیام خود برگزید که برای همگان جذاب و پذیرفتنی بود؛ پوشش حق‌طلبی، مبارزه با ظلم و اصلاح‌گری. از این رو، پیام عاشورا توانسته مرزهای جغرافیایی و فرهنگی را درنوردیده و در سراسر جهان، الهام‌بخش انسان‌ها باشد. زیرا امام(ع) از واژگانی استفاده کرد که نیازی به تفسیر ندارند و برای همگان آشنا و قابل فهم هستند. به همین دلیل است که کربلا به یک نماد ماندگار در تاریخ تبدیل شده است.

وی با مقایسه قیام عاشورا با قیام حره، دلیل ماندگاری اولی را در فراگیری پیام آن می‌داند و با اشاره به تفاوت دغدغه‌های این دو قیام می‌گوید: در حالی که دغدغه قیام حره، فسق و فجور یزید بود، امام حسین(ع) ظلم و جور را هدف قرار داد. بنابراین، حتی اگر می‌گساری یا سگ‌بازی برای برخی افراد مسئله‌ای نباشد، ظلم و جور برای همه ناپسند و مذموم است. اگر امام حسین(ع) همان دغدغه‌های محدود مردم مدینه را مطرح می‌کرد، امروز کسی با او همراه نمی‌شد بلکه، امام(ع) انگیزه و محرک حرکت خود را بر پایه مفهومی بنا نهاد که برای همه پسندیده و قابل درک بود.

دکتر جهانگیری در ادامه با تأکید بر اهمیت نقش داشتن همه در گفتمان عاشورا، معتقد است این ویژگی، عامل اصلی فراگیری و جهان‌شمولی آن است. او عنوان می‌کند: اساساً غرب دموکراسی را ترویج می‌کند، زیرا می‌داند این مفهوم برای همگان جذاب است. اما هنگامی که به واقعه عاشورا و شخصیت امام حسین(ع) می‌نگریم، درمی‌یابیم در این رویداد، پیر و جوان، زن و مرد، شیعه و سنی، همگی حضور داشته‌اند.

این پژوهشگر مطالعات اسلامی با اشاره به تنوع افراد حاضر در سپاه امام حسین(ع) در روز عاشورا، می‌افزاید: در روز عاشورا شاهد حضور مسیحیان، سیاه‌پوستان، سفیدپوستان، ترکان، آفریقایی‌ها، بردگان، تاجران (همچون زهیر)، مسیحیانی مانند وهب، نومسلمانان و مسلمانانی که سال‌ها در دین اسلام بوده‌اند، هستیم. حتی کسانی که به‌تازگی توبه کرده بودند و یا از خویشاوندان دور امام(ع) بودند، در این واقعه نقش داشتند. این یعنی فراخشی بودن و یعنی همه احساس می‌کنند در این رویداد نقش دارند. برای گسترش گفتمان عاشورا باید به بخش‌هایی که کمتر به آن‌ها پرداخته شده توجه بیشتری نشان داد. خطای بزرگ این است که عاشورا را تنها شیعی، اسلامی، عربی یا عراقی بدانیم بلکه باید آن را هر چه بیشتر گسترش دهیم و فراخشی‌تر کنیم. به همین دلیل است که در عاشورا، افراد با ملیت‌ها و پیشینه‌های مختلف در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند و حتی افسانه‌ها و داستان‌هایی شکل می‌گیرد که نشان‌دهنده تمایل همگان برای سهیم شدن در این رویداد بزرگ است، زیرا هنگامی که یک پدیده به گفتمان تبدیل می‌شود، همه می‌خواهند به نوعی در آن نقش داشته باشند.

او در ادامه به این نکته اشاره می‌کند: یکی از جنبه‌های جالب در بحث فراخشی بودن، توجه امام حسین(ع) به مسیحیان است. کربلا نام دیگری نیز دارد که کمتر به آن اشاره می‌شود: نواویس. این نام به محل زندگی و مقبره مسیحیان در آن منطقه اشاره دارد. امام(ع) حتی پیش از حرکت به سمت کربلا، فرمودند در نواویس دفن خواهند شد. این نشان می‌دهد امام(ع) از همان ابتدا به دنبال ایجاد یک گفتمان فراگیر بودند.

وی با اشاره به خرید زمین کربلا توسط امام حسین(ع) از

قبیله بنی‌اسد، می‌گوید: امام(ع) ۴۰ هکتار زمین خریدند، نه فقط برای دفن شهدای خود، بلکه با چشم‌اندازی وسیع‌تر. ایشان به فکر میزبانی سه روزه از زائران کربلا بود و به این ترتیب، وسعت زمانی و مکانی را برای این رویداد در نظر گرفت. این سخن منسوب به امام(ع) که کل یوم عاشورا و کل ارض کربلا؛ تفکری می‌تواند به گفتمان تبدیل شود که فرابخش باشد و قدرت تمرکززدایی داشته باشد، یعنی بتواند از یک نقطه مرکزی فاصله بگیرد و در همه جا پخش شود. با هنگام ممانعت متوکل عباسی از زیارت امام حسین(ع)، امام هادی(ع) در پاسخ به این اقدام، زیارت عبدالعظیم حسنی(ع) را معادل زیارت امام حسین(ع) دانستند. امام هادی(ع) با این سخن، به دنبال این نبودند که زیارت کربلا را تقییح کنند، بلکه به دنبال این بودند وسعت مفهومی کربلا را نشان دهند و به این ترتیب، تمرکززدایی از کربلا را ترویج کنند. تفکری که می‌خواهد به گفتمان تبدیل شود، باید ظرفیت تمرکززدایی نداشته باشد و بتواند فراتر از یک نقطه خاص، به همه جا گسترش یابد.

■ **نمادسازی و تکرر در گفتمان عاشورا**

دکتر جهانگیری در پاسخ به این پرسش که شاخص‌های گفتمان چیست که بر اساس آن، کربلا را یک گفتمان می‌نامیم، بیان می‌کند: گفتمان باید همه‌پسند باشد، نه عده‌ای خاص؛ فرابخش باشد و همه در آن نقش داشته باشند؛ ظرفیت تمرکززدایی داشته باشد و بتواند از یک نقطه مرکزی فاصله بگیرد و به همه جا گسترش یابد؛ شعار مشترک و قابل فهم برای همه داشته باشد و دارای نماد و امکان تکرر باشد.

وی با تأکید بر اهمیت نمادسازی و تکرر در ایجاد یک گفتمان، می‌افزاید: یک تفکر برای تبدیل شدن به گفتمان، نباید صرفاً مبتنی بر متن باشد. اگر کربلا امروز به گفتمان تبدیل شده، به این دلیل است که تنها متکی به کتاب و نوشته نبوده است بلکه نماد ساخته، کتیبه ساخته، دکوراسیون ایجاد و لباس مشکی تولید کرده است. نمادسازی و تکرر، از خوراک تا پوشاک و از دکوراسیون تا آیین‌ها را شامل می‌شود. این نمادسازی و تکرر است که یک تفکر را ماندگار می‌کند و سبب می‌شود به گفتمان تبدیل شود. تفکری که فقط متکی به پژوهش و نوشتن باشد، به گفتمان تبدیل نمی‌شود. گفتمان شاخص دارد و یکی از شاخص‌های آن، نمادسازی و تکرر است.

■ **شاخص‌های گفتمان عاشورا**

این مبلغ بین‌المللی با اشاره به ضرورت پویایی و گسترش یک گفتمان، می‌گوید: یک گفتمان نباید در موزه بماند، بلکه باید به روضه تبدیل شود و در خیابان راه یفتد. راز ماندگاری عاشورا در این است که در خیابان راه می‌رود. الهیاتی که محصور به مکان خاصی نباشد، به گفتمان تبدیل می‌شود. همان گونه که در کشورهایی مانند استرالیا، کانادا و آمریکا در میان مردم حضور داشته و رشد بیشتری کرده است.

دکتر جهانگیری با تأکید بر اهمیت روایت‌سازی و انضمام در ایجاد یک گفتمان، بیان می‌کند: یک گفتمان باید امکان توسعه نظری داشته باشد و بتواند روایت‌های مختلفی از خود ارائه دهد. در مورد عاشورا، هر کسی به گونه‌ای از آن روایت می‌کند: یکی روایت اجتماعی، یکی روایت تحریف‌شناسانه، یکی روایت مرثیه‌گونه و دیگری روایت افسانه‌گونه. این تنوع در روایت‌سازی است که یک گفتمان را ماندگار می‌کند. افزون بر آن، تکرارپذیری و روایت‌سازی چندگانه سبب شده عاشورا به گفتمان تبدیل شود. عاشورا هم به تعزیه تبدیل می‌شود، هم به شعر، هم به مداحی و هم به خطاطی. هر کسی به نوعی به روایت از آن می‌پردازد و این، یک گفتمان را ماندگار می‌کند. کربلا یک پدیده انضمامی و تجربه‌ای است و یکی از علل ماندگاری کربلا این است که از تجرید به تجربه رسیده و از قیاس به استقرا، اگر کسی نمی‌تواند کتاب بخواند، با علم می‌فهمد و اگر کسی قدرت تعقل ندارد، با تخیل و شعر می‌تواند با آن ارتباط برقرار کند. یک گفتمان باید دارای انسجام درونی بوده و اجزای آن به یکدیگر مرتبط باشند. در نهایت می‌توان گفت عاشورا نه یک واقعه مدفون در تاریخ، بلکه یک جریان جاری و پویاست؛ یک گفتمان تمام‌عیار که با تکیه بر همین انعطاف و گستردگی، همچنان در کره‌های جوامع بشری، خون حق‌طلبی و عدالت‌خواهی را به جریان می‌اندازد.

۴۰ گام سیر و سلوک

گام ششم؛ با زیارت امام حسین(ع) مأنوس باش

شرحی کوتاه بر بیانات اخلاقی رهبر معظم انقلاب

حجت‌الاسلام والمسلمین محسن اکبری شاهرودی^۱ سالک الی الله در مسیر پر فراز و نشیب نیل به رضوان الهی، سخت محتاج شاه‌کلیدی است که بتواند هم راه را به‌طور مطمئن طی کند و هم پر شتاب پیش برود. از مهم‌ترین شاه‌کلیدهای سیر و سلوک، انس با زیارت امام حسین(ع) است. روایات به‌طور متواتر بر ضرورت زیارت آن حضرت بر هر مؤمنی دلالت دارند.

رهبر معظم انقلاب بارها در درس خارج خود به این نکته مهم اشاره فرموده‌اند که راه سیر و سلوک جز با انس با زیارت آن حضرت ممکن نیست.

معلم‌له در یکی از جلسات درس خارج خود با اشاره به روایتی از محمد بن مسلم که از امام باقر(ع) و امام صادق(ع) نقل کرده، پس از بیانی مفصل درباره فضیلت و امتیازات زیارت حضرت سید الشهدا(ع) و اینکه شفای امراض و آفات و نیز اجابت دعا در جوار مضجع مطهر و تحت قبه آن حضرت، وعده الهی است، به توصیه‌هایی برای زائران پرداختند.

ایشان از زائران خواستند دعا زیر گنبد مطهر حضرت، فقط لقلقه زبان نباشد؛ بلکه اگر از عمق جان و صادقانه طلب شود، با وعده الهی به اجابت خواهد رسید؛ «در کنار قبر حسین بن علی(ع) شما دعا کنید، دعا پتان مستجاب است. [واقعاً] دعا کنید؛ لقلقه لسان نباشد؛ بخوانید و بخواهید خدا را، خدای متعال وعده کرده است که اجابت خواهد کرد».

رهبری عزیز انقلاب سپس با اشاره به مراسم پیاده‌روی اربعین، آن را موهبت بزرگ الهی دانسته و فرمودند: «این‌هایی که می‌روند؛ این راه را پیاده طی می‌کنند و می‌رسانند خودشان را به آنجا در این پیاده‌روی اربعین- این حادثه عجیبی که این سال‌ها پدید آمده است- واقعاً یک موهبت بزرگ الهی را خدای متعال در اختیار این‌ها گذاشته».

معلم‌له در ادامه در توضیح و تبیین فقره روایت که می‌فرماید: «وَلَا تُؤَدُّ آيَامَ زَائِرٍ بِهٖ جَائِياً وَ رَاجِعاً مِنْ عُمْرِهِ» ایام زیارت آن حضرت را خارج از شمارش ایام عمر انسان شمرده و اشاره کردند: اگر خدای متعال فرض کند که ۱۰ هزار روز به شما عمر داده باشد، چند روزی که در حال رفت‌وآمد به سمت مضجع آن بزرگوار هستید، جزو این‌ها حساب نمی‌شود؛ یعنی این روزهای زیارتی، اضافه بر تعداد روزهایی است که خدای متعال مقدر کرده تا عمر شما باشد، این روزها، سرریز عمر است.

خبر

مدیر گروه مطالعات اجتماعی عتاب مقدس بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی عنوان کرد

کرامت انسانی؛

بنیان حقوق بشر در سیره رضوی

مدیر گروه مطالعات اجتماعی عتاب مقدس بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی گفت: کرامت انسانی، بنیان حقوق بشر اسلامی در سیره امام رضا(ع) است.

به گزارش آستان نیوز، دکتر مرتضی انفرادی، مدیر گروه مطالعات اجتماعی عتاب مقدس بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی به مناسبت ۱۴ اسرداد، روز حقوق بشر و کرامت انسانی با تأکید بر جایگاه برجسته کرامت انسانی در معارف اسلامی، اظهار کرد: توجه به حقوق و کرامت انسانی از مهم‌ترین مؤلفه‌های اصلی دین اسلام به شمار می‌رود.

در آموزه‌های دینی، انسان دارای شرافت ذاتی است؛ به این معنا که خداوند متعال، انسان را به‌گونه‌ای آفریده که در مقایسه با سایر مخلوقات، از درجه‌ای بالاتر از دارایی و غنا برخوردار است.

وی ادامه داد: خداوند از روح خود در انسان دمیده، به او قوه تعقل داده و گرایش به کمال و حقیقت‌جویی را در وجود او به امانت نهاده است. از همه مهم‌تر، قدرت اختیار و آزادی را به انسان عطا کرده است؛ از همین رو، کرامت بشر نه تنها یک اصل در آفرینش است، بلکه مبنای حقوق بشر اسلامی نیز محسوب می‌شود.

انفرادی با اشاره به شخصیت والای امام رضا(ع) که به‌عنوان عالم آل محمد(ع) شناخته می‌شوند، تصریح کرد: امام رضا(ع) حقوق انسان را مجموعه‌ای از امتیازات می‌دانند که آدمی برای حفظ کرامت ذاتی خود، در زندگی فردی و اجتماعی به آن نیازمند است.

به گفته وی، مبانی کرامت انسانی و حقوق بشر در اندیشه رضوی، بر اساس خدامجوری استوار است و در سخنان و روایات امام رضا(ع)، مصادیق روشنی از کرامت و حقوق انسانی ازجمله حق مساوات، حق آزادی‌های عقیدتی و فکری، حق آزادی بیان، حق پرسش‌گری، حقوق اقلیت‌ها و سایر مسائل بنیادین در زیست اجتماعی وجود دارد.

مدیر گروه مطالعات اجتماعی عتاب مقدس تأکید کرد: این آموزه‌ها تنها در قالب نظریه باقی نمانده بلکه در سیره عملی امام رضا(ع) نیز تجلی یافته‌اند؛ به‌ویژه در رفتار ایشان با پیروان دیگر ادیان و نحوه مواجهه با مخالفان در مناظرات علمی که نشان از احترام آن حضرت به آزادی اندیشه و کرامت انسان دارد.